

DOI:10.18276/sip.2016.46/1-18

Małgorzata Burchard-Dziubińska*

Uniwersytet Łódzki

BUDŻET OBYWATELSKI JAKO NARZĘDZIE REALIZACJI ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO NA POZIOMIE LOKALNYM – PRZYKŁAD ŁODZI

Streszczenie

Koncepcja rozwoju zrównoważonego na początku wdrażania do praktyki budziła szereg wątpliwości co do możliwości jej operacjonalizacji. Krytycy zarzucali jej brak precyzyjnych kryteriów oceny projektów i trudności z pomiarem efektywności wdrożeń. Celem artykułu jest przeanalizowanie, czy poddane – poprzez głosowanie – społecznej ocenie projekty zgłoszone do realizacji z środków budżetu obywatelskiego, przyczyniają się do rozwoju zrównoważonego na poziomie lokalnym. Badanie przeprowadzone w Łodzi pozwoliło wyciągnąć optymistyczny wniosek, że budżety obywatelskie, jeśli są odpowiednio zasobne, stają się dobrym narzędziem wdrażania rozwoju zrównoważonego na poziomie lokalnym.

Słowa kluczowe: budżet obywatelski, zrównoważony rozwój, Miasto Łódź

Wprowadzenie

Przypadający na przełom lat 80. i 90. XX wieku początek debaty nad potrzebą i możliwościami realizacji zrównoważonego rozwoju kojarzony jest przede wszystkim z opublikowanym w 1987 roku Raportem Brundtland *Our Common Future* –

---

* E-mail: malbur@uni.lodz.pl

(polskie wydanie *Nasza wspólna przyszłość* Brundtland, 1991) i przyjętą w 1992 roku w Rio de Janeiro podczas Szczytu Ziemi *Agendą 21*. Koncepcja zakładająca zharmonizowanie rozwoju społeczno-gospodarczego z ekologicznym potencjałem i wydolnością planety ma na celu zapewnienie trwałości koegzystencji triady systemów, na którą składają się społeczeństwo, środowisko przyrodnicze i gospodarka. Koncepcja, choć teoretycznie spójna i merytorycznie uzasadniona, od samego początku budziła szereg wątpliwości odnośnie możliwości skutecznej implementacji na różnych poziomach działania, począwszy od lokalnego, a na globalnym skończywszy. Elementem najczęściej niedocenianym lub wręcz pomijanym w kształtowaniu procesu rozwoju było środowisko przyrodnicze, co wobec rosnącej presji demograficznej i konsumpcyjnej skutkowało narastaniem kryzysu ekologicznego o charakterze ogólnoswiatowym. Jednocześnie mieliśmy do czynienia z pogłębianiem się nierówności dochodowych i majątkowych, co prowadziło do dysharmonii w sferze społecznej, manifestującej się polaryzacją społeczeństw zarówno w poszczególnych krajach, jak i w skali światowej.

To właśnie ze zrównoważonym rozwojem kojarzone jest hasło „Myśl globalnie, działaj lokalnie”¹. W artykule podjęta została próba odpowiedzi na pytanie, czy ciesząc się ostatnio w Polsce dużym zainteresowaniem budżety obywatelskie mają szansę stać się skutecznym narzędziem realizacji zrównoważonego rozwoju na terenie gmin? Innymi słowy: czy przyjęte mechanizmy zgłaszania i wyboru projektów finansowanych w ramach budżetów obywatelskich prowadzą do wyodrębnienia zadań, których realizacja będzie zbieżna z koncepcją zrównoważonego rozwoju. W artykule wykorzystano wyniki badania budżetów obywatelskich miasta Łodzi w latach 2014–2016. Przyjęto, że przedmiotem analizy będzie przynależność projektów do zadań związanych z poprawą sytuacji w sferach społecznej i przyrodniczej, gdyż z założenia w budżetach tych nie mogą pojawiać się projekty *stricto* gospodarcze. W opracowaniu wykorzystano dane na temat projektów przyjętych do realizacji w ramach budżetów obywatelskich dostępnych na stronie internetowej Urzędu Miasta Łodzi.

---

¹ Trudno jednoznacznie stwierdzić, kto jako pierwszy zaproponował to hasło. Jego autorstwo jest przypisywane Davidowi Browerowi, założycielowi organizacji Friends of the Earth, René Dubos, który miał go użyć jako doradca podczas Konferencji NZ *Człowiek i Środowisko* w 1972 r., jak również Frankowi Featherowi, który przewodniczył konferencji *Thinking Globally, Acting Locally* w 1979 r.. Dziś jest ono powszechnie wykorzystywane w planowaniu miejskim i działalności biznesowej (zwłaszcza korporacji międzynarodowych).

1. Budżet obywatelski jako innowacja w zarządzaniu na poziomie lokalnym

Instytucja budżetu obywatelskiego jest procesem demokratycznego podejmowania przez mieszkańki i mieszkańców danej gminy decyzji dotyczącej celów wydatkowania środków z lokalnego budżetu publicznego. Do polskich samorządów idea budżetu obywatelskiego dotarła z kilkunastoletnim opóźnieniem w stosunku do brazylijskiego pierwowzoru z Porto Alegre. Zaledwie od kilku lat podejmowane są próby wprowadzenia tej formy współuczestnictwa i współzrządzenia. Pojawiły się pierwsze opracowania naukowe (Bandarzewski, 2013; Trykozko, 2013), poradniki (Dąbrowiecki, Górski, 2010; Kłębkowski, 2013) i uaktywniły organizacje pozarządowe. Ustawa o samorządzie gminnym z 1990 roku nie wprowadza bezpośrednich regulacji, ale też nie uniemożliwia rozwoju tej formy działania. Budżety obywatelskie w polskim wydaniu są nowym narzędziem współpracy samorządów z obywatelami, a forma ich realizacji odpowiada podejściu opisanemu w wydanym przez OECD podręczniku *Citizens as Partners* (*Citizens*, 2001, s. 21–75). Proponowany w nim zestaw narzędzi świadczy o rozumieniu partycypacji w sposób czysto techniczny, jednak może służyć rozwojowi różnych form dialogu między władzą a mieszkańcami. Dekalog rad dla władz związany z procesem budowy takiej współpracy obejmuje złożony jest następujących zaleceń (*Citizens*, s. 91–105):

1. Traktuj współpracę poważnie.
2. Zaczynij z perspektywy obywatela.
3. Dostarcz, co obiecałeś.
4. Przestrzegaj terminarza.
5. Bądź kreatywny.
6. Równoważ różne interesy.
7. Bądź przygotowany na krytykę.
8. Zaangażuj własnych pracowników.
9. Opracuj spójną politykę.
10. Przystąp do działania od razu.

Niezbędnym elementem współzarządzania lokalnego jest aktywna społeczność lokalna, zainteresowana sprawami swojego miasta, dzielnicy czy osiedla. Poprzez dialog z władzami powinno dojść do rzeczywistego zaangażowania w proces decyzyjny i projektowanie usług publicznych. Wymaga to od mieszkańców zaangażowa-

nia i gotowości do współdziałania w celu wyodrębnienia i wypromowania własnego stanowiska odnośnie do wyboru kierunku(ów) i przedmiotu(ów) podejmowanych działań. Oczywiście, władza lokalna musi wyrazić otwartość na dialog i być gotowa do współpracy zgodnie z przytoczonym wyżej dekalogiem.

Zgodnie z koncepcją tzw. drabiny partycypacji społecznej, wspinając się na coraz wyższe jej szczeble obywatele zyskują coraz więcej władzy, czyli przechodzą od braku partycypacji, poprzez partycypację pozorną, do samodzielnego podejmowania decyzji. Wybór technik i narzędzi współpracy zależy od szczebla drabiny partycypacji społecznej, na jaki zdecydowała się wejść władza. Budżety obywatelskie znajdują się na najwyższym szczeblu tej drabiny i oznaczają przeniesienie na mieszkańców (części) uprawnień decyzyjnych i odpowiedzialności za rozwiązywanie konkretnych problemów obywateli (Podgórnjak-Krzykacz, 2016, s. 33–43).

2. *Local governance* a zrównoważony rozwój

Z rozwijaną od lat 90. XX wieku koncepcją *local governance* od samego początku wiąże się duże nadzieje w związku z praktyczną realizacją zrównoważonego rozwoju na poziomie lokalnym. Komisja Europejska sformułowała zasady dobrego współrzędzenia w *Białej Księdze European Governance* (COM(2001), 428). Zaproponowano wówczas pięć głównych kryteriów dobrego rządzenia, które mają odniesienie przede wszystkim do funkcjonowania polityk europejskich, ale również dotyczą poprawy rządzenia w państwach członkowskich. Są to:

- a) otwartość – rozumiana jako transparentność instytucji administracji dla obywateli i opinii publicznej;
- b) partycypacja – polegająca na szerokim udziale społeczeństwa w pracach administracji na wszystkich poziomach władz publicznych;
- c) rozliczalność – oznaczająca precyzyjne określenie zakresu odpowiedzialności poszczególnych instytucji, a zwłaszcza zapewnienie podziału władzy między władzę ustawodawczą i wykonawczą;
- d) skuteczność – dotycząca poprawy potencjału administracyjnego w zakresie realizowania polityk publicznych z zachowaniem zasady proporcjonalności i subsydiarności;
- e) koherencja (spójność) zarządzania (*Koncepcje...*, 2008, s.8).

Inaczej mówiąc, *good governance* zakłada zawiązywanie się sieci i partnerskiej współpracy instytucji publicznych i niepublicznych zaangażowanych w proces podejmowania decyzji. Rozwój tej koncepcji zaowocował pojawieniem się *sustainable governance*, rozumianego jako zarządzanie oparte na pełnej informacji, otwartym dialogu, publicznym dyskursie zainteresowanych podmiotów na wszystkich szczeblach władzy, ukierunkowane na wzmacnianie procesów decyzyjnych związanych z wdrażaniem przepisów ochrony środowiska przez ukierunkowanie na cele jakościowe, a nie tylko wybór instrumentów realizacji różnych polityk (*The European*, 2001, s. 13). W publikacji *The European Consultative Forum on the Environment and Sustainable Development Activity and Self-Assessment Report* zwrócono uwagę na obserwowany w UE powszechny brak świadomości, co tak naprawdę oznacza „sustainability” i na brak komunikacji pomiędzy organami ustawodawczymi a wykonawczymi. Wynika stąd, że trudności z prawidłową interpretacją tego terminu były dość powszechne w państwach UE i polskie społeczeństwo nie stanowiło pod tym względem wyjątku. Kilkanaście lat, jakie upłynęły od publikacji raportu, przyniosło znaczącą poprawę w zakresie rozumienia koncepcji zrównoważonego rozwoju. O pełnym sukcesie będzie jednak można mówić dopiero wówczas, gdy charakterystyczne dla koncepcji zrównoważonego rozwoju kryteria decyzyjne staną się oczywistym, naturalnym, intuicyjnym kryterium ludzkich wyborów.

3. Budżet obywatelski Miasta Łodzi – próba oceny w świetle koncepcji zrównoważonego rozwoju

Wprowadzenie budżetu obywatelskiego jest w Łodzi zgodne z zapisem *Strategii Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+*, w której w filarze II *Spółeczeństwo i kultura* przewidziano: *wzrost poziomu kapitału społecznego i kulturowego dzięki edukacji, wzmocnieniu aktywności mieszkańców i zwiększeniu poziomu partycypacji społecznej* (*Strategia*, 2013, s. 19) między innymi przez *wprowadzenie elementów budżetu partycypacyjnego jako narzędzia współdecydowania mieszkańców o kształcie inwestycji lokalnych* (*Strategia*, 2013, s.29). Budżet obywatelski Miasta Łodzi od samego początku należy do najzasobniejszych w kraju. Wielomilionowe kwoty oddane do dyspozycji mieszkańcom tworzą realną szansę na zaspokojenie konkretnych potrzeb i rozwój autentycznej partycypacji na poziomie miasta i jego dzielnic. Biorąc pod uwagę koncepcję *local governance*, której przypisuje się duże znaczenie

w urzeczywistnianiu zrównoważonego rozwoju, postaramy się sprawdzić, czy przyjęte procedury zgłaszania i ostatecznego wyboru projektów do realizacji w ramach budżetu partycypacyjnego miasta rzeczywiście służą jego zrównoważonemu rozwojowi. Pod uwagę wzięto budżety obywatelskie z lat 2014–2016. Projekty zostały przypisane jednostkom UMŁ odpowiedzialnym za ich realizację. W tabeli 1. arbitralnie dokonano podziału projektów na trzy kategorie:

- projekty prospołeczne – obejmują działania o charakterze edukacyjnym, rekreacyjnym, prozdrowotnym, integrującym w przestrzeni publicznej;
- projekty prośrodowiskowe – obejmują działania na rzecz rozwoju terenów zielonych i dobrostanu zwierząt;
- pozostałe projekty – obejmują działania typowo infrastrukturalne, związane z odnawianiem elewacji budynków, modernizacją obiektów, wymianą nawierzchni dróg, wyznaczaniem ścieżek rowerowych, budową placów zabaw, podjazdów dla wózków itp.

Wszystkie projekty przyjęte do realizacji służą zasadniczo poprawie szeroko rozumianej jakości życia w mieście, dlatego ścisłe rozgraniczenie przynależności projektów do poszczególnych kategorii działań jest w niektórych przypadkach niemożliwe. Jest istotne, aby były zgodne z kryteriami wydatkowania środków publicznych i wykonalności w ciągu roku budżetowego. W ramach budżetu przewidziano po 6 mln zł dla każdej z pięciu dzielnic miasta i 10 mln na projekty ogólnomiejskie. W każdym głosowaniu wzięło udział około 130 tys. mieszkańców. W 2015 roku powołano do życia Radę Programową Budżetu Obywatelskiego, która jest stałym organem monitorującym przebieg kolejnych edycji, władnym rekomendować także zmiany proceduralne. Członkami Rady są radni Rady Miejskiej, przedstawiciele organizacji pozarządowych działających na terenie Łodzi, przedstawiciele mieszkańców, jednostek pomocniczych miasta – rad osiedli, uczelni wyższych oraz przedstawiciele UMŁ. Obecnie Rada liczy 18 członków.

W tabeli 1. znajduje się wykaz jednostek odpowiedzialnych za realizację wybranych projektów wraz podaniem liczby i wartości projektów przyporządkowanych do poszczególnych kategorii.

Tabela 1. Projekty przyjęte do realizacji z środków budżetu obywatelskiego w Mieście Łodzi w latach 2014–2016

Nazwa jednostki odpowiedzialnej za realizację	Projekty edukacyjne, prozdrowotne, rekreacyjne, integrujące		Projekty prośrodowiskowe (niebiesko-zielona infrastruktura)		Pozostałe projekty (infrastrukturalne)	
	liczba	kwota	liczba	kwota	liczba	kwota
1	2	3	4	5	6	7
2014						
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	9	280 205,00	-	-	-	-
Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji	4	2 529 000,00	2	2188 500,00	-	-
Schronisko dla Zwierząt w Łodzi	-	-	1	1000 000,00	-	-
Wydział Budynków i Lokali	-	-	1	47 700,00	-	-
Wydział Edukacji	5	164 790,00	-	-	24	13 101 360,40
Wydział Gospodarki Komunalnej	-	-	5	238 360,00	6	5 756 070,61
Wydział Informatyki	-	-	-	-	1	500 000,00
Wydział Kultury	1	50 000,00	-	-	-	-
Wydział Sportu	2	198 000,00	-	-	1	449 632,65
Wydział Zarządzania Kryzysowego i Bezpieczeństwa	-	-	-	-	1	31 100,00
Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych	5	467 000,00	-	-	3	947 000,00
Zarząd Dróg i Transportu	1	1400 000,00	-	-	24	14 734 949,23
Zarząd Zieleni Miejskiej	1	62 400,00	9	2 029 300,00	5	3 360 000,00
Ogółem	28	5 151 395,00	15	5503 860,00	65	38 880 112,89
2015						
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	7	613 020,00	-	-	-	-
Wydział Budynków i Lokali	1	250 000,00	-	-	-	-
Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji	1	319 431,00	2	1200 000,00	-	-
Wydział Edukacji	4	321000,00	-	-	11	14 922 163,00
Wydział Informatyki	1	1120 000,00	-	-	-	-
Wydział Gospodarki Komunalnej	1	400 000,00	1	2325 000,00	2	518 663,00
Wydział Kultury	5	622 200,00	-	-	-	-
Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych	8	1863 009,00	-	-	3	316000,00
Zarząd Dróg i Transportu	2	4450 000,00	-	-	8	8 580 090,00
Zarząd Zieleni Miejskiej	-	-	3	170 000,00	3	918 000,00-

1	2	3	4	5	6	7
Biuro ds. Partycypacji Społecznej	1	85 000,00	-	-	-	-
Biuro do Spraw Rewitalizacji i Rozwoju Zabudowy Miasta	-	-	1	1 000 000,00	-	-
Ogółem	31	10 043 660,00	7	4695 000,00	27	25 254 916,00
2016						
Biuro ds. Inwestycji	-	-	-	-	1	2 500 000,00
Biuro Promocji, Turystyki i Współpracy z Zagranicą	-	-	-	-	1	28 690,00
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	5	218 304,00	-	-	2	113 446,00
Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji	1	61 200,00	3	3 400 000,00	3	395 000,00
Straż Miejska	1	380 000,00	1	375 000,00	-	-
Wydział Edukacji	7	475 830,00	-	-	14	11305799,00
Wydział Gospodarki Komunalnej	2	553 203,25	1	1 440 000,00	1	7 000,00
Wydział Kultury	7	477 100,00	-	-	-	-
Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa			1	1 000 000,00		
Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych	6	1 514 225,28	-	-	3	742 000,00
Zarząd Dróg i Transportu	2	1 005 000,00	2	1 000 000,00	9	3 566 190,00
Zarząd Zieleni Miejskiej	2	212 670,00	7	916 875,00	5	8 340 000,00
Ogółem 2016	33	4897 532,53	15	8131875,00	39	26 998 125,00
Ogółem 2014 – 2016	92	20 092 587,53	37	18 330 735,00	131	91 133 153,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiŁ (04.05. 2016).

Analiza zebranych informacji na temat wydatkowania środków z budżetu obywatelskiego Miasta Łodzi w latach 2014–2016 pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

- w realizację wszystkich projektów zaangażowanych zostało ogółem 19 różnych jednostek organizacyjnych podległych UMiŁ;
- w analizowanym okresie najwięcej projektów było realizowanych przez Wydział Edukacji (65), na drugim miejscu znalazł się Zarząd Dróg i Transportu (48);
- pod względem ogólnej liczby projektów na pierwszym miejscu znalazły się działania infrastrukturalne (50% ogólnej liczby projektów), na drugim

- działania zaliczone do działań prospołecznych „miękkich” (35,8%), a na trzecim działania prośrodowiskowe (14,2%);
- pod względem wydatkowanych kwot udziały poszczególnych kategorii projektów kształtowały się następująco: działania infrastrukturalne 70,4% ogółu wydatków, działania prospołeczne „miękkie” 15,5% oraz działania prośrodowiskowe 14,1%.

Niektóre projekty łączyły działania związane z tworzeniem nowej infrastruktury z poprawą estetyki i funkcjonalności poszczególnych miejsc oraz wprowadzaniem do przestrzeni miasta nowych terenów zielonych. Przykładem mogą być tzw. podwórce (*woonerfy*). Projekty dotyczące rozbudowy i rewitalizacji terenów zielonych i rekreacyjnych są w niektórych przypadkach realizowane etapami w kolejnych budżetach i nieodmiennie zyskują wysokie poparcie łodzian.

Projektem, który zdobył najwięcej głosów była poprawa komfortu zwiedzania łódzkiego ZOO – 11 642 głosy. Był to projekt ogólnomiejski. Najczęściej popierane projekty dzielnicowe zdobyły w 2016 roku od 2276 do 5144 głosów.

Podsumowanie

Ponad dwadzieścia lat doświadczeń we wdrażaniu rozwoju zrównoważonego przyniosło zmiany w rozumieniu i postrzeganiu ważności tej koncepcji w kształtowaniu procesów społecznych i gospodarczych. Początkowa obecność jedynie w przepisach prawa międzynarodowego, w tym prawa UE, budziła pewne obawy, co do możliwości i potrzeby jej wdrażania w warunkach polskich. Wpisywane do krajowych aktów prawnych odwołania do zrównoważonego rozwoju traktowano albo nieufnie, albo jako zbędny ozdobnik narzucony z zewnątrz. Niewątpliwie rozwój zrównoważony jest koncepcją, w przypadku której należy się nauczyć podejmowania decyzji w oparciu o poszerzone spektrum kryteriów. Jednoczesna ocena ekonomicznej efektywności oraz skutków społecznych i ekologicznych okazała się możliwa do zastosowania w odniesieniu do najróżniejszych projektów inwestycyjnych, czemu towarzyszy opracowanie stosownych poradników popularyzujących dokonania naukowe w tej dziedzinie. Szczególnie interesujące jest zwłaszcza zjawisko przenikania i upowszechniania poszerzonych kryteriów decyzyjnych do codziennych ludzkich zachowań. Jednak o sukcesie będziemy mogli mówić dopiero wtedy, gdy *sustainable governance* stanie się odpowiedzią na społeczne oczekiwa-

nia. Budżet obywatelski jest w Polsce nowym narzędziem zarządzania na poziomie gmin, dającym mieszkańcom szersze możliwości współdecydowania o kierunkach wydatkowania publicznych środków. Analiza procesu wyłaniania projektów do realizacji w ramach budżetów obywatelskich w mieście Łodzi w latach 2014–2016 daje podstawy do stwierdzenia, że w procedurze głosowania wygrywają projekty, które z pewnością przyczyniają się do zrównoważonego rozwoju miasta. Osiągnięcie takiego efektu było możliwe dzięki prowadzeniu odpowiedniej akcji informacyjnej, wykorzystywaniu różnych kanałów informacyjnych, w tym mediów społecznościowych, odpowiedniemu zaplanowaniu działań w czasie, a także świadczeniu pomocy przy sporządzaniu planów projektów. Niebagatelne znaczenie ma również zasobność tego budżetu – dostępna kwota 40 mln zł pozwala na realizację nie tylko projektów „symbolicznych”, ale rzeczywiście widocznych w przestrzeni miejskiej, które zachęcają mieszkańców do aktywności w kolejnych edycjach budżetu partycypacyjnego. Dzięki temu budżetowi wypełniane są luki w infrastrukturze i dostępności społecznie ważnych usług, dostrzegalne z poziomu mieszkańców, a często niewidoczne z perspektywy władz miejskich. Wysokie poparcie zyskały działania na rzecz terenów zielonych w połączeniu z rozwojem funkcji sportowo-rekreacyjnych. Udział poszczególnych kategorii działań nie jest może zrównoważony, ale kwestie społeczne i środowiskowe okazały się równie ważne dla mieszkańców Łodzi, choć na razie przegrywają z projektami o charakterze infrastrukturalnym. Oceniając współpracę w ramach budżetu obywatelskiego, można stwierdzić działania zgodne z dekalogiem zasad sformułowanych jako rekomendacje OECD w poradniku *Citizens as Partners*. Upoważnia to do sformułowania bardziej ogólnego wniosku, że odpowiednio wysoki budżet obywatelski stanowić może skuteczne narzędzie realizacji zrównoważonego rozwoju gminy.

Literatura

- Bandarzewski, K. (2013). *Ekspertyza dotycząca aktualnych podstaw prawnych i zmian niezbędnych dla rozwoju budżetów partycypacyjnych na poziomie lokalnym w Polsce*. Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego – Program Masz Głos, Masz Wybór.
- Biała Księga (2001). *European Governance*. COM (2001), 428.
- Brundtland, G.H. (1987). *Nasza wspólna przyszłość*. Warszawa: PWE.

- Citizens as Partners* (2001). *OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in policy-making*. OECD.
- Communication from the Commission of 25 July 2001 *European governance – A white paper*; COM (2001) 428 final – Official Journal C 287 of 12.10.2001.
- Dąbrowiecki, L., Górski, R. (2010). *Oddać władzę ludziom. Jak wprowadzić demokrację uczestniczącą w swojej gminie*. Kraków: F.A.
- Kłębkowski, W. (2013). *Budżet partycypacyjny. Krótka instrukcja obsługi*. Warszawa: Instytut Obywatelski.
- Koncepcja good governance – refleksje do dyskusji* (2008). Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, http://www.cnz.eurokreator.eu/dokumenty/Koncepcja_Good_Governance.pdf.
- Podgórnjak-Krzykacz, A. (2016). *Local Governance – czyli jak równoważyć zarządzanie miastem*, W: Z. Przygodzki (red.), *Ekomiasto#Zarządzanie*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Strategia Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+* (2013). Łódź: Urząd Miasta Łodzi.
- The European Consultative Forum on the Environment and Sustainable Development Activity and Self-assessment Report, 1997–2001*, (2001). European Communities.
- Trykozko, R. (2013). *Ekspertyza prawna dotycząca możliwości wprowadzenia budżetu obywatelskiego w miastach*. Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego – Program Masz Głos, Masz Wybór.
- Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym – Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95.

PARTICIPATORY BUDGET AS A TOOL FOR THE IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ON LOCAL LEVEL – EXAMPLE OF LODZ

Abstract

The concept of sustainable development at the beginning of the implementation to the practice aroused a number of doubts about the possibility of its operationalization. Critics accused it lack of precise criteria for evaluating projects and the difficulty of measuring the efficiency of implementation. The aim of this article is to analyze whether the projects submitted for the implementation based on the participatory budget contribute to sustainable development on local level. A study conducted in Lodz allowed to draw an optimistic conclu-

sion that participatory budgets, if they are properly rich, become a good tool for implementing sustainable development on local level.

Keywords: participatory budget, sustainable development, city Lodz

Kody JEL: H61, P25, R51